

Forfatter: Heiberg, Johan Ludvig

Titel: Udrag fra Nye digte - 1841

Citation: Heiberg, Johan Ludvig: "Nye digte - 1841", i Heiberg, Johan Ludvig: *Nye digte - 1841*, udg. af Klaus P. Mortensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, cop. 1990, s. 145. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-heibergjl05val-shoot-idm140194650122880/facsimile.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: Nye digte - 1841

Johan Ludvig Hegel

Det kunne lyde som om tilværelsen er delt i to dele, men sådan forholder det sig ikke – ifølge Heiberg. For der findes en tredje dimension, hvor det adskilte føjes sammen, tankens verden – »den fælleds Basis baade for Naturens og Aandens forskjellige Skikkelse» (I s. 118). Denne tanke er ikke det tænkende menneskes tanke, men Guds: »Verden er Guds Aabenbaring i det Endelige» (I s. 500). »Virkeligheden er ikke Andet end Tankens egne Bestemmelser, der ere blevene aabenbare i det Udvortes» (I s. 501).

Når mennesket tænker, er det altså Guds tanke, der tænker sig selv, bliver sig selv bevidst – ikke mennesket, der med sin tankes kraft underlægger sig virkeligheden. Tanken er til *forud* for den, der tænker. Det, som mennesket erkender eller skaber, er derfor ikke nyt og originalt, men noget som allerede er til. »Kunst, Poesie, Religion, Philosophie, disse Former for Menneskehedens høieste Tanke, kunne ikke skjænke os noget egenlig Nyt (. . .), hvad de skjænke os, er vort Eget og Allerældste; de forøge ikke vor Eiendom, men de aabne vore Øine for Det, som vi allerede besidde» (I s. 391).

Det er det, der for eksempel kommer til udtryk i Heibergs påstand om, at genren er en objektiv størrelse. I den får Guds tanke, fornuften eller idéen konkret skikkelse. Er den enkelte genre således en bevidsthedsform, så er genresystemet udtryk for forskellige bevidsthedsformer og deres indbyrdes rangorden og på den måde en afspejling af den menneskelige ånds historiske udvikling. Den autoritet, Heiberg taler med som kritiker og digter, er derfor på én og samme tid kolossal og uendeligt ydmyg. Han har jo nok fundet genresystemet, men han har ikke fundet på det.

Som vi har set, så forløber menneskeåndens udvikling ifølge Hegel og Heiberg i triader, der føder stadigt nye triader. Udviklingen tegner sig altså ikke som en ret linje, men som en slags spiral. Guds tanke vender tilbage til sig selv på stadigt højere niveauer. I lyset af denne store, overindividuelle bevægelse skal det enkelte menneskes stræben og skaben ses. Det, som giver sig til kende i al menneskelig virksomhed, er en universel logik eller lovbestemthed, som hersker overalt i naturens og åndens verden – og som er til forud for alt andet. Den er »Evhighed, Uforgængelighed, Fornuft og Sandhed, og kun i den bestaar alt virkeligt Liv» (I s. 350). Følgen er, at al udvikling er

en virkeliggørelse af det, som allerede er: Guds tanke, idéen. Idéen er altså ikke en tilstand eller genstand, man kan nærme sig til udefra: »al Udvikling (...) bestaaer i at gøre sig til Det, som man er, eller bringe den Idee, som man oprindelig bærer i sig, til Existens« (I s. 449). Og eksistens vil her sige: bevidsthed.

Dualismen mellem det endelige og det uendelige er derfor kun tilsyneladende. I virkeligheden beror den på manglende indsigt i tilværelsens ubrydelige enhed. Og det er netop dette fravær af bevidsthed, som er Heibergs egentlige anliggende i alt hvad han skriver og tænker.

Formålet med hans kulturpolitik: opnåelsen og udbredelsen af dannelse, var at øge bevidstheden om den sande virkelighed. Når samfundet og åndslivet efter Heibergs mening befandt sig i en dyb krise, forklarede han det derfor med, hvad han kaldte »Overbefolkningen i Ideernes Verden« (I s. 384). Hermed sigter han til, at den menneskelige erkendelse har udviklet sig så langt, at de gamle, men stadigvæk herskende former ikke kan rumme idéerne.

Dette bevidsthedens efterslæb ytrer sig ved, at religionen ikke længere magter at tilfredsstille menneskets behov for at træde i forhold til det uendelige. Religionen er for det meste kun de udannedes sag. Men heller ikke billedkunst og poesi – for slet ikke at tale om politisk virksomhed – slår til. Ligesom poesien har afløst kunsten, må poesien nu vige for filosofien, som er »den immanente Kraft« i religion og poesi (I s. 409). Tiden er inde til, at filosofien træder frem i eget navn.

Heiberg følte således, at den menneskelige ånd stod overfor et afgørende gennembrud i sin udvikling. Hvad det drejede sig om var at befri sig for de forældede former, de tomme konventioner, vanens magt. Som han sukker i et filosofisk skrift fra 1835: »engang maa dog Menneskeheden komme saavidt, at de ikke blot besidder det Forbigangne, men ogsaa det Nærværende« (I s. 506).

Lever det forbigangne i bedste velgående i kraft af den manglende dannelse, så er det til gengæld de få udvalgte bestemte »at ile forud for Mængden« (smst.). Det kendetegner da også hans forfatterskab i 30'erne, at filosofien får stadig større vægt både udadtil og indadtil. Man kan ligefrem læse holdningsændringen ud af kontrasten mellem navnene på Heibergs to første tidsskrifter, den gamle, udadvendte *Kjøbenhavns flyvende Post* og den nye *Perseus* med den eksklusive undertitel *Journal for den speculative Idee*.